

SÖMÜRGEÇİLİK RİHİ KA-ASYA)

TAR401U

KISA ÖZET

1. Ünite Portekiz ve İspanyol Sömürgeciliği

KEŞİFLER ÇAĞI'NDA PORTEKİZ İMPARATORLUĞU

Portekiz ilk defa 1143'te bağımsız bir ülke hâline geldi. 1147'de Lizbon Endülüs Emevileri'nden alındı. 1249'da Algarve'nin güney bölümleri ele geçirildi. Portekizliler XV. yüzyıldan itibaren gemicilik tekniğini geliştirmeleri sayesinde özellikle Afrika kıyılarında yayılma faaliyetlerine başladılar. Portekiz Prens Denizci Henry, Portekiz sömürgeciliğinin başlatan isimlerden biridir. Kendisi ile birlikte hareket eden bilim adamı Azurara'nın eserinde Portekizlilerin muhtemel keserle ilgili hedefler şu şekilde anlatılır:

“1. Cebelitarık'ın Afrika kıyısında bulunan Ceuta'yı aldıktan sonra gemlerin hazır tutan Henry, Kanarya Adaları'nın ve Bojador Burnu'nun ötesinde ne olduğunu öğrenmek istiyordu. Henry bu s Tanrı askına ve kral olan abs Edward çin yaptı.

2. Söz konusu yerlerde eğer bir Hristiyan topluluk varsa bir ticaret yolu açarak ülkesine yarar sağlamak bu seferlerin bir değer sebebiydi.

3. Afrika'da yıllardır mücadele ettikleri ve aralarında hiç Hristiyan bulunmayan Moğolların gücünün belirlenmesi gerekiyordu.

Lizbon, XV. yüzyıl sonuna doğru dünyanın en önemli ticaret merkezlerinden bir tanesiydi. Limanlarını dolduran gemiler; fildişi, devekuşu tüyü, baharat, altın tozu ve köleler i boşaltırken rıhtımda İngilizlerden İspanyollara, Flemenklerden Araplara kadar farklı bölgelerden insanları görmek mümkündü.

Ümit Burnu'nun geçilmesi ile birlikte Hindistan'a ulaşma hususunda sabırsızlanan Portekizliler, 8 Temmuz 1497'de Vasco de Gama idaresinde dört gemiden oluşan bir filoyu Lizbon'dan yolcu ettiler. Filo, 18 Mayıs 1498'de Malabar kıyısındaki Calicut Limanı'na ulaştı. Gördüğü liman şehirleri ve buralardaki muazzam ticaret ağından oldukça etkilenen Gama, buraları ele geçirmenin zorluğunu anlayarak gemilerine baharat doldurup Lizbon'a döndü.

Portekizlilerin Ümit Burnu'nu dolaşmaları (1487) ve Kolomb'un İspanya adına Amerika kıtasına ulaşması (1492) üzerine Papa VI. Aleksander'in aracılığı ile dünya bir bakıma bu iki devlet arasında Tordesillas Antlaşması ile (1494) paylaşıldı.

Portekiz, I. Emanuel (1495–1521) zamanında gücünün zirvesine çıktı. Ancak sömürge siyasetinin devam ettirilebilmesi için yapılan savaşlar ve bunların ağır maliyetlerine 1521 yılında meydana gelen salgın hastalık eklenince Portekiz, hububat ithal eden ülke durumuna düştü. Salgın hastalıklarda nüfusunun neredeyse yarısını kaybeden Portekiz'de tarımsal üretim azaldı.

AFRİKA'DA PORTEKİZLİLER

Portekizlilerin Afrika'daki ilk hedefleri Batı Afrika sahilleri oldu. Prens Henry'nin de bölgeye yerleşerek gemicileri desteklemesi ile birlikte Portekiz himayesindeki denizciler batı kıyılarından güneye doğru indiler. Portekizliler, 1492 yılında Kongo kralını valiz ederek ise başladılar.

1493 yılındaki “Inter Caetera” adlı Papalık fermanı ile Afrika’daki Hristiyanlaştırmanın tekeli de elde ettiler. Afrika’da yapılan kazılar, Avrupalıların buraya gelmeden önce bu kıtada belli bir medeniyetin var olduğunu göstermektedir. İşlenmiş mücevherler, seramik kalıntıları, su bentleri, Afrika’da Latin Amerika’nın büyük geçmişinden aşağı kalmayacak bir tarihi gözler önüne sermektedir. Portekizlilerin Afrika’ya girdiği tarihlerde özellikle Sahra Çölü’nden Güney Afrika’ya doğru uzanan bu medeniyet hâlâ canlıydı. Ancak Portekizliler gittikleri her yerde var olan düzeni altüst ettiler. İlk olarak Hint Okyanusu’nda ticareti felce uğrattılar. Bununla Venediklilerin ve Müslümanların tekelindeki baharat ticaretini ele geçirdikleri gibi bu ticaret hattı sayesinde Afrika’nın doğusunda yaşayan toplulukları da sefalet içerisine ittiler.

Portekizlilerle birlikte başlayan ve diğer Avrupa devletleri tarafından devam ettirilen köle ticareti ile siyasî varlığı bitmiş olan “Kara Kıta” en büyük darbeyi yedi. Köle ticareti çok sayıda Afrika kökenliyi etkiledi. Afrika’nın kölelik yolu ile boşaltılmasında Amerika’daki gelişmelerin rolü büyüktür. Amerika’da başlayan vahşi sömürgecilik ile Kızılderililerin yok edilmesi ya da ağır çalışma şartları altında sayılarının azalması ve kalanların da çalışmamak için direnmeleri ile meydana gelen is gücü açığını kapatmak için Afrika’dan getirilen kölelerin sayısı korkunç rakamlara ulaştı. Portekizliler, sömürgesi olan topraklarda katı bir diktatörlük uyguladı. Yerliler köle ticaretine kurban edildi; kalanlar eğitimsiz bırakıldı. İşgal altındaki topraklarda tek tip tarıma zorlanan halk, Portekiz’e (seker kamışı örneği) paralar kazandırsa da kendisi açıklıkla mücadele etti.

Gine-Bissau

Orta Batı Afrika’da Senegal’in hemen güneyinde bulunan Gine-Bissau, Portekiz sömürgelelerinden bir tanesiydi. XV. yüzyıl ortalarında ticaret üsleri kurmak amacıyla ülkenin batısındaki Bissagos Adaları’na çıkan Portekizliler, yerli halkın direnişi ile tutunamasa da XVI. yüzyıldan itibaren adalara ve ana karaya yerleştiler. Portekiz, Brezilya’da seker kamışı çiliklerinde ihtiyaç duyulan iş gücünü bu bölgeden sağladığı kölelerle karşılamıştır.

Gine-Bissau 1930 yılına kadar Portekiz’in bir vilayeti olarak kaldı ve burada, bu tarihten tekrar vilayet olduğu 1951 yılına kadar müstakil bir sömürge idaresi kuruldu. Gine-Bissau 24 Eylül 1973’te bağımsızlığını ilan etti ve bu durumu 10 Eylül 1974’te Portekiz de tanıdı.

Angola ve Mozambik

Angola’da Portekiz boyunduruğundan kurtulmak için ilk olarak 1954 yılında Kuzey Angola Halklar Birliği kuruldu. Önce politik yol izlenmiş ancak Portekiz’in artan baskısı Angolalı direnişçileri Cezayir örneğinden de etkilenerek 1962 yılında silahlı mücadeleye yöneltmiştir. Angola Ulusal Kurtuluş Cephesi adını alan direniş hareketi birtakım bölünmeler olsa da mücadelelerine devam etti. Bu arada Portekiz’in bombardımanları ile binlerce Angolalı hayatını kaybetti. Yapılan mücadele 1974’te bağımsızlığın kazanılması ile sonuçlansa da ülkede iç savaş uzun yıllar sürdü. Afrika’nın doğu sahillerinde yer alan ve jeopolitik açıdan büyük öneme sahip olan Mozambik, Portekizlilerle 1497 yılında Vasco de Gama’nın buraya ulaşması ile tanışmıştı. Kıyı şeridi Süfale ve Kilve’yi Hindistan yolunda üs yapmak isteyen Portekiz Kralı I. Emanuel, 1505 yılında General Almeida komutasında bir donanmayı buraya gönderdi. Bu iki kentte kaleler inşa eden Almeida buraları bir deniz üssü hâline getirdikten sonra Mozambik

Adası'nı istila ederek Hindistan yolu için Portekiz sömürgeciliğinin en önemli merkezlerinden birisi hâline getirdi. Portekizliler, kıyı bölgelerde sağladıkları egemenlik ve kurdukları üslerle yetinmeyerek adım adım Mozambik'i sömürgeleştirdiler. Ülkeyi 1750'de merkezi Goa'da bulunan Hindistan sömürgelerine bağlayıp ardından müstakil sömürge hâline getirdiler.

Mozambik'te 1949 yılında Eduardo Mondlane tarafından "Nucleodos Estudandes Secundarios de Mocambique" isimli örgüt kurularak Portekiz sömürgeciliğine karşı ilk mücadele başlatıldı. 25 Haziran 1975'te Mozambik'in bağımsızlığı ilan edildi.

BREZİLYA'DA PORTEKİZLİLER

1500'de Alvares Cabral komutasındaki Portekiz filosu, Ümit Burnu'na yönelmişken Gulf Stream Akıntısı'nın da etkisiyle Brezilya'nın Porto Seguro sahillerine ulaştı. Bölgeye Brezilya ismini veren Cabral, Tordesillas ile çizilen sınırın doğusunda yer aldığı için buraya el koydu.

1703 yılında Portekiz ile İngiltere arasında imzalanan ve Brezilya ticaretinin İngiltere tekeline girmesi ile sonuçlanan Methuen Anlaşması'ndan sonra Britanya ile ekonomik dayanışma kurulan Brezilya tüccarları pirinç, tütün, boya maddeleri ve seker kamışı ekimini tekrar canlandırdılar. Napolyon'un Portekiz'i işgalinden Fransızların ülkeden kovulduğu 1820 yılına kadar Brezilya'da kalan Portekiz Kralı IV. Joao'nun oğlu Dom Pedro, Brezilyalı büyük toprak sahiplerinin de baskısı ile bağımsızlığını ilan ederek imparator olarak tahta çıktı. Böylece Brezilya, Portekiz'den ayrılarak müstakil bir devlet hâline geldi.

HİNT DENİZ YOLU VE SÖMÜRGELER

Ümit Burnu'ndan doğuya doğru Portekizlilerin Hint İmparatorluğu toprakları başlamaktaydı. Portekizliler Hint Okyanusu'na vardıklarında burada, Müslüman Arap ve İranlıların kurduğu geniş ve çok canlı bir ticaret ağı ile karşılaştılar. Nitekim en önemli ticaret limanlarından Malakka hem Çin hem de Hint pazarının dünyaya açılan kapısı hüviyetindeydi. Portekizliler buraya yerleşirken kendinden başka bir ticaret ağının yasamasına izin vermeyerek Müslüman tüccarların ve diğerlerinin faaliyetlerini durdurup tekelleşmeye gitti. XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Portekizliler, üstünlüklerini yitirmeye başlayıp Hindistan ve Afrika'da savunmaya geçtiler. Portekiz tekelinin yıkılması ise bölgeye gelen iki Avrupalı güç ile oldu. Portekizliler, Hindistan'a vardıklarında biri Hint geleneğinden beslenen diğeri Müslüman olan iki siyasî güç hüküm sürmekteydi. Portekizliler, bölgede kalıcı olabilmek ve ticareti tamamıyla tekellerine alabilmek için kıyıları boyunca deniz üsleri ve kaleler kurdular.

PORTEKİZ-OSMANLI MÜCADELESİ

Portekizliler Hint Okyanusu'na nüfuz etmeye başladıkları dönemde ilk olarak Kızıldeniz girişindeki Socatra Adası ile Basra Körfezi girişindeki Hürmüz Boğazı'nı işgal ederek Doğu mallarının Akdeniz'e girmesini engellediler. Portekizlilerle mücadele etme ve Müslüman ülkelere destek verme siyaseti işlemeye başlamıştır. Hadım Süleyman Pasa idaresindeki Osmanlı donanması Aden'i almış ve Yemen'in güvenliğini sağlamıştır. Osmanlı Devleti stratejik önemi haiz Habeşistan'ı ele geçirmek için çalışmalarına başlamıştır. Diğer taraftan Basra Körfezi yoluyla Portekizlilere karşı yeni bir askerî harekât başlatılmış, Pîrî Reis 30 parçalık bir donanma ile Maskat'ı kontrol altına almış ancak Hürmüz'ü kuşatmasına rağmen ele geçirememiştir. Osmanlı Devleti ile Hindistan Müslümanları arasındaki münasebetler XV. yüzyılda başlamasına rağmen Portekizlilerin bölgede görülmeleri ile daha da yoğunlaştı.

Hindistan'da hüküm süren Müslüman devletlerin yardım istemeleri üzerine Osmanlı Devleti'nin 74 gemilik bir donanmayı emrine verdiği Hadım Süleyman Pasa, 1538 yılında Gucerat istikametinde harekete geçti. Hint Denizi'ne çıkan Osmanlı donanması Aden'i aldıktan sonra Hindistan kıyılarına ulaşıp Portekizlilerin buradaki en önemli üslerinden olan Diu kuşatıldıysa da bir Portekiz donanmasının yaklaştığı haberi ile kuşatma kaldırıldı. Osmanlı Devleti'nin ilk ve son büyük Hint Seferi olan bu yolculuk, Diu'da istenilen sonuçların elde edilememesine rağmen Portekizlilerin bölgedeki hâkimiyetini kırma yolunda büyük bir adımdır.

1552'de Pîr Reis'in ve 1554'de Seydi Ali Reis'in komutasında Portekiz tekeline kırmak için harekete geçen Osmanlı donanmalarının umulan sonuçları sağlayamamaları üzerine Osmanlı Devleti 1555 yılından itibaren stratejik önemi büyük Habeşistan topraklarını ele geçirmek için harekete geçti. Özdemir Pasa idaresindeki askerî harekât 1555'te başladı. Aynı yılın Temmuz ayında Habeş Beylerbeyliği tesis edilerek Özdemir Pasa Beylerbeyi olarak atandı.

İSPANYOL SÖMÜRGEÇİLİĞİ

İspanya, XV. yüzyılda coğrafi bir kavramdı. Bu bölgedeki en büyük siyasî yapılar Aragon ve Kastilya Krallıklarıydı. Aragon Krallığı da bazı prensliklerden oluşuyordu. İber Yarımadası'nda Avrupa'nın diğer bölgelerine oranla daha yoğun bir siyasî kargaşa vardı. İspanya'nın en önemli dış siyaset açılımı Yeni Dünya istikametinde oldu. Uzak Doğu'nun zenginliklerine sahip olmak amacıyla yeni ticaret yolları arama girişimi birçok yerin keşfedilmesiyle sonuçlandı. İspanyollar, Uzak Doğu'ya ulaşmak için alternatif bir yol bulmak ve Uzak Doğu ülkeleriyle ticaretini geliştirmek amacıyla Kristof Kolomb'u desteklediler ve gerçekleşen sefer sonunda farkında olmaksızın yeni bir Dünya'ya (Amerika) ulaştılar.

İSPANYOL SÖMÜRGEÇİLİĞİNİN TEMELLERİ

Kolomb'un 1485'te Endülüs'ün Palos Limanı'na ayak basması İspanyol sömürgeçiliği adına mühim bir adım oldu. Kolomb'un amacı Asya'ya ulaşmak ve Doğu'nun zenginliklerinden pay almaktı. Kolomb'a gerekli olan destek temin edildi. Ardından İspanya hükümdarları ile Kolomb arasında yapılan anlaşmaya göre; Kolomb keşfedilecek bütün adaların ve kıtaların amiralliğine, kral naipliğine ve valiliğine atanacak; İspanya kralı ise keşfedilen yerlere sahip olacak ve gelecek olan malların büyük kısmını alacaktı. Kristof Kolomb, 1492'de İspanyol Krallığı adına seferlerine çıktı. Bölgedeki adaları ve Haiti'yi işgal eden Kolomb yanında altın ve Kızılderililerle İspanya'ya döndü.

YENİ DÜNYA'DAKİ (AMERİKA) KEŞİFLER VE İŞGALLER

Yeni Dünya'da ilk İspanyol yerleşmeleri Büyük Antiller'de oluştu. Ardından Hispaniola Adası, Porto Riko ve 1513'te Florida ele geçirildi. Aynı tarihlerde Küba da İspanyol idaresine girdi. 1499'da Amerika Vespuçi'nin de dâhil olduğu filo Venezuela'daki ilk kolonileşmeyi başlatırken burası Venedik'e benzerliği sebebiyle "Küçük Venedik" anlamına gelen "Venezuela" olarak adlandırıldı. 1532'de Peru'daki İnka Devleti, İspanyolların eline geçti. İspanyollar, Kral Atahualpa'yı esir alıp halkının gözü önünde yakarak öldürdükten sonra binlerce İnkalıyı da ortadan kaldırdı. İspanyollar burada Avrupa'nın elli yıllık üretimine eş değer gümüş ve altını ele geçirdiler. İşgal altındaki İnka Devleti, son kralları II. Tupac Amaru'nun 1781'de ölümüyle tarihe karıştı.

İspanya'nın, Amerika kıtasının yanı sıra Asya kıtasında da sömürgeleri vardı. Bunların basında Filipinler gelmekteydi. İspanya, 1571'de burayı işgal etti. Uzak Doğu'da önemli bir üs olan bu topraklar Kral II. Philippe'nin ismine ithafen "Philippines" (Filipinler) olarak adlandırıldı. İspanyollar, egemenliklerini Kuzey Afrika'ya da taşımak istedi. Kuzey Afrika istikamet ine düzenlenen seferlerin en önemli amacı deniz ticaretini aksatan korsanlık faaliyetlerini engelliyebilmektir.

SÖMÜRGELEDE YÖNETİM

Başlangıçta ele geçirilen topraklar, kâsiieri tarafından yönetilirken bu özerk yönetim biçimi XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren merkezîleştirilmeye çalışıldı. Alınan yerlerde idarî olarak valilikler tesis edildi ve İspanyol sömürgeleri; Yeni İspanya (1535), Peru(1569), Yeni Granada (1740) ve La Plata (1774) şeklinde genel valiliklere ayrıldı.

SÖMÜRGEÇİLİK FAALİYETLERİ

İdeoloji ve zenginlik hırsı emperyalizmi besleyen iki önemli faktördü. İspanyol sömürgeçiliği bir yanda İslamiyet'e ve "dinsiz yerlilere" karşı açılmış bir haçlı seferi özelliği taşıırken bir yandan da deniz aşırı toprakların zenginliklerinin açıkça sömürülmesini başlatmıştı. Ekonomik planda işgalcilerin öncelikli hedefi yerli toplulukların sahip olduğu altın ve değerli madenlerdi. Bu nedenle tek tarafı ticaret tekeli politikası ağırlık kazandı. Ticaret Odası (Casa de Contratacion) bütün sömürge ticaretini tekelinde topladı.İspanyollar, Yeni Dünya'nın kaynaklarını sömürürken yerlileri de eritmek istedi. Kızılderililerin kültürel ve dinî olarak asimile edilmeleri tasarlandı. Yerliler angarya ve haraca bağlandılar ve köleleştirildiler. Zamanla yerli nüfusunda azalma olunca bunların yerine Afrikalı zencilerin istihdamı başladı. Böylece zenci köle ticaretiyle XVI. ve XVII. yüzyılda Avrupa'nın zenginleşmesini temin eden üçgen ticareti de başlamış oldu. Asimilasyon siyaseti, eğitim ve Hristiyanlaştırma girişimini de içermekteydi. 1512'den 1546'ya kadar onlarca piskoposluk kuruldu.

SÖMÜRGE İMPARATORLUGUNUN ÇÖKÜSÜ

Avrupalı diğer devletler, İspanyolların sömürgelerindeki tekelci ve tek yanlı uygulamalarından çok rahatsızlardı. İspanyol Amerikasında kaçakçılık Batı Hindistan Hollanda şirketinin önemli bir faaliyet alanı oldu. İngilizler gerek kaçakçılıkla gerekse Asiento Sözleşmeleriyle İspanya'nın Amerika'daki sömürgelerine sızmaya başladılar, Honduras ve Panama'yı kontrol altına aldılar.

Bu durumla bas etmek isteyen İspanya ilk is olarak tüm imparatorluktaki yönetim kadrolarını artırdı. Fransız kurumlarını örnek alan krallık görevlileri kurumu oluşturuldu ve kilise-okul-üniversite ağı güçlendirilmeye çalışıldı. Ancak Fransız İhtilali ve Kuzey Amerika sömürgelerinin İngiltere boyunduruğundan kurtulmaları bu çabaları sonuçsuz bıraktı. Bu gelişmeler üzerine İspanya, sömürgelerde başlayan ayaklanma hareketini durduramadı.İspanya 1824'ten başlayarak Amerika imparatorluğundan fiilen vazgeçti. Antiller'deki son topraklarını da (Küba, Porto Riko) İspanyol-Amerikan savaşından sonra 1898' de kaybetti. İspanyol sömürge imparatorluğu artık sadece bir Afrika imparatorluğu hâline geldi.II. Dünya Savaşı sonrasında İspanyol sömürge imparatorluğu da deniz aşırı halkların kurtuluş hareketinden etkilendi.

Bu Özetin tamamını,Çıkmış Sorularını,Deneme Sorularını adresinize gönderiyoruz!...

Tıklayınız

<https://www.kolaysinavlar.com/somur gecilik-tarihi-afrika-asya-ady212u?search=TAR401U>